

**Η φιλία: ένα πολύτιμο αγαθό μέσα από την ποίηση, την πεζογραφία,
τη μουσική και την τέχνη**

Η φιλία από το παρελθόν στο παρόν

Σχολείο: Λύκειο Αποστόλου Μάρκου

Εισηγήτρια: Δρ Ειρήνη Ροδοσθένους, Φιλολόγος

Συνεργασία: Ευρυδίκη Κωνσταντίνου, Φιλολόγος

Ευτυχία Αναστασίου, Φιλολόγος

Ιωάννα Σατραζάμη, Καθηγήτρια Μουσικής

Ο άνθρωπος, κατά τον Αριστοτέλη, για να ζήσει μόνος του θα πρέπει να είναι «ή Θεός ή θηρίο». Η φιλία –μάς λέει– είναι αναγκαιότατη, πρώτα για τους νέους, που τους βοηθά να μην κάνουν σφάλματα, έπειτα για τους ηλικιωμένους οι οποίοι χρειάζονται την παρέα και τη φροντίδα του φίλου και τέλος, στην ακμή της ηλικίας ο φίλος είναι βοηθός προς καλές πράξεις. Τι είναι φιλία κατά τον Σταγειρίτη φιλόσοφο; Εύνοια, να έχεις δηλαδή καλές διαθέσεις απέναντι σε κάποιον, να επιζητείς τη συντροφιά του και να θέλεις την ευτυχία του. Να τον αγαπάς και να τον τιμάς αλλά και εκείνος να ανταποδίδει.

Σε μια εποχή «αφιλίας» και συγκρούσεων, όπως είναι η σημερινή, θεωρείται επιβεβλημένος ο προβληματισμός των μαθητών σε θέματα που επηρεάζουν θετικά τον χαρακτήρα τους, που καλλιεργούν αισθήματα ανεκτικότητας, αλληλεγγύης και αλληλοσεβασμού, στόχος που τίθεται μέσα από τη φιλοσοφία των Νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων στο Γυμνάσιο και, γενικότερα, μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία.

Η διδακτική αυτή πρόταση επιδιώκει να μπολιάσει την ύλη των υφιστάμενων εγχειριδίων του Λυκείου με τη φιλοσοφία της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, στοχεύοντας: α) στη γνωριμία των μαθητών μας με την Αρχαία Κυπριακή Γραμματεία β) στην ευαισθητοποίησή τους σε θέματα κοινωνικής αλληλεγγύης

και φιλίας, γ) στην καλλιέργεια πνεύματος ανεκτικότητας, δ) στην αποδοχή του ξένου και στη συνειδητοποίηση ότι σε πολυπολιτισμικές κοινωνίες, όπως είναι οι σημερινές «ο χτεσινός 'ξένος' σήμερα είναι 'δικός', αυριανός 'ξένος' μπορεί να είμαι 'εγώ'». Φιλοδοξεί, λοιπόν, η σημερινή παρουσίαση με τις δράσεις της να κεντρίσει το ενδιαφέρον της μαθητικής κοινότητας σε τέτοιο βαθμό, ώστε να συμβάλει στην πραγματοποίηση του εγχειρήματος για τη διαμόρφωση ενός δημοκρατικού και ανθρώπινου σχολείου. Ενός σχολείου, στο οποίο θα φοιτούν μαζί όλα τα παιδιά ανεξάρτητα από οποιαδήποτε ιδιαιτερότητα ή εθνική προέλευση μπορεί να έχουν, στο οποίο κανένα παιδί δεν θα περιθωριοποιείται, δεν θα στιγματίζεται, δεν θα περιφρονείται και δεν θα δυστυχεί εξαιτίας κάποιου ειδικού προβλήματος που έχει, και στο οποίο σχολείο θα καλλιεργείται ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Η αφορμή για την ανάπτυξη της ιδέας υπήρξε τριπλή:

Αρχικά, οι σχετικές διδακτικές ενότητες, βάσει των οποίων επιχειρήθηκε η προέκταση:

- Η σχετική διδακτική ενότητα του μαθήματος Έκφραση – Έκθεση στην Α' Λυκείου με θέμα τον διάλογο και ο εμπλουτισμός της με κείμενα που αφορούν στην οικοδόμηση φιλικών σχέσεων ανάμεσα στους ανθρώπους.
- Η διδακτική ενότητα του μαθήματος Έκφραση – Έκθεση στη Β' Λυκείου με θέμα την έλλειψη ανεκτικότητας και τον κοινωνικό αποκλεισμό, με προεκτάσεις στη θετική όψη των σχέσεων ανάμεσα στους ανθρώπους, με την καλλιέργεια σεβασμού και πνεύματος ανεκτικότητας.
- Η διδακτική ενότητα στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών Α' Λυκείου που αφορά στο κείμενο του Ξενοφώντα *Αγησίλαος* και στην ιδιαίτερη αναφορά στη φιλανθρωπία του, στη φιλική του διάθεση προς όλους και γενικά στον τρόπο που χειριζόταν τους ανθρώπους, ακόμα και τους εχθρούς του.

Ακολούθως, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν οι ενδιαφέρουσες απόψεις των μαθητών, όπως αυτές εκφράστηκαν στον γραπτό τους λόγο και τέλος, σημαντικότερη ήταν και η παρατήρησή μας, καθώς και οι διαπιστώσεις των

παιδιών όσον αφορά στις φιλικές σχέσεις μεταξύ τους, με τις όποιες διαφορές τους, τις αθώες συγκρούσεις τους, τις επαναστάσεις τους, με τον εγωισμό και την ορμητικότητα της ηλικίας.

Αποτέλεσε για μας πρόκληση η δυνατότητα που μας δόθηκε, στο πλαίσιο των εργασιών αυτού του Συμποσίου, να αναζητήσουμε και να εισηγηθούμε τρόπους αξιοποίησης των διαφόρων κειμενικών ειδών του Ανθολογίου κατά τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων. Επιχειρήθηκε η γνωριμία των μαθητών με τα συγκεκριμένα κείμενα κατά τη διδακτική πράξη και η προσπάθεια ολοκληρώθηκε με την ετοιμασία μιας μαθητικής παράστασης, επιδιώκοντας να αξιοποιήσουμε γνώσεις και δεξιότητες των μαθητών μας στην παραγωγή λόγου, στην απαγγελία, στη ζωγραφική, στη μουσική και τον χορό. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η καλλιέργεια ενδιαφέροντος από τα παιδιά για την «ανακάλυψη» των μυστικών της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, των κειμένων γενικότερα της λογοτεχνίας, του αρχαίου κόσμου, των ιδεών που ανέπτυξε και του τρόπου με τον οποίον η αρχαιότητα «ζει» μέσα στον σύγχρονο κόσμο.

Υιοθετήθηκε η τεχνική της συνανάγνωσης κειμένων, η οποία αποσκοπούσε στο να ασκήσει τους μαθητές στην αναζήτηση και ανεύρεση των κοινών θεματικών αξόνων, όπως είναι το θέμα της φιλίας, της ανεκτικότητας και του σεβασμού της ανθρώπινης ύπαρξης.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες, αν και σε διαφορετικά τμήματα, συνεργάστηκαν στις ομάδες τους, για να επεξεργαστούν το κοινό φύλλο εργασίας που τους δόθηκε και είχαν την ευκαιρία σε κοινή διδακτική περίοδο, που διευθετήθηκε, να συναντηθούν για να ανταλλάξουν απόψεις. Οι μαθητές/τριες της Β' Λυκείου, αν και δεν διδάσκονται τα Αρχαία Ελληνικά από το πρωτότυπο, επεξεργάστηκαν τα αποσπάσματα από την Αρχαία Κυπριακή Γραμματεία, καθώς και άλλα αρχαία κείμενα. Στις περιπτώσεις που υπήρχε δυσκολία δινόταν και η μετάφραση των κειμένων αυτών.

Οι μαθητές ασχολήθηκαν με τρεις δραστηριότητες:

Η πρώτη αφορούσε σε μια πρώτη γνωριμία με την Αρχαία Κυπριακή Γραμματεία και συγκεκριμένα με αποσπάσματα από το έργο του Κλεάρχου του Σολέα, του Ζήνωνα του Κιτιέα και του Δημόνακτα του Κύπριου. Οι μαθητές/τριες κλήθηκαν να εντοπίσουν το θέμα της φιλίας και να συνειδητοποιήσουν ότι η αναφορά σε αυτό ισοδυναμεί με έπαινο σε υπερθετικό βαθμό για τους καλούς φίλους. Προηγείται η αναζήτηση των φίλων. Η ομοιότητά τους βρίσκεται στην ανθρώπινη αξία, στο υψηλό ποιόν της ανθρωπιάς. *Κατ' ἀρετήν ὅμοιοι* λέγει ο Αριστοτέλης στα *Ἠθικά* του.

Κλέαρχος ὁ Σολεὺς

Ἀθήναιος 12.45, 533e

Κλέαρχος δέ, ἐν πρώτῳ Περὶ φιλίας,

τὸν Θεμιστοκλέα φησὶ τρίκλινον

οἰκοδομησάμενον περικαλλέστατον

ἀγαπᾶν <ἂν> ἔφησεν, εἰ τοῦτον φίλων

πληρώσειεν.

Φίλος είναι αυτός που εμπιστεύομαι και αγαπῶ όπως τον εαυτό μου, δηλώνεται από τον Ζήωνα τον Κιτιέα και τονίζεται η μεγάλη σημασία της επιλογής των φίλων, αλλά και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της φιλίας που είναι η ειλικρίνεια και η αυτοθυσιαστική διάθεση.

Ζήνων ο Κιτιεύς

Διογένης Λαέρτιος 7.23

Ἐρωτηθεὶς τίς ἐστι φίλος, «ἄλλος», ἔφη

(sc. ὁ Ζήνων), «ἐγώ».

Ὅταν ρωτήθηκε, τι εἶναι φίλος, «ένας

άλλος», εἶπε (ο Ζήνων), «εαυτός».

Και συμπληρώνει τα λόγια αυτά η ρήση του Μενάνδρου (Γνώμαι μονόστιχοι):

Λίαν φιλῶν σεαυτὸν οὐχ ἔξεις φίλον

Ο Δημόνακτας ο Κύπριος δίνει μεγάλη σημασία στη φιλία και στην επιλογή του φίλου ή την επιφύλαξη που πρέπει να επιδεικνύει κάποιος στην επιλογή των φίλων.

B109 Ψευδο-Μάξιμος 6.30/38

Δημόνακτος. Αἰτιωμένου τινὸς τῶν

ἐταίρων αὐτὸν καὶ φήσαντος· «οὐκ

ἐχρῆν σε τῷ ἐχθρῷ μου φίλον εἶναι»·

«σὲ μὲν οὖν», ἔφη, «οὐκ ἐχρῆν τῷ φίλῳ μου ἐχθρὸν εἶναι».

Μέσα από τη δεύτερη δραστηριότητα δόθηκε η δυνατότητα στους/τις μαθητές/τριες, αφού χωρίστηκαν σε ομάδες, να επιλέξουν τη θεματική που τους ενδιέφερε. Απαραίτητη κρίνεται στη δραστηριότητα αυτή, καθώς και στην επόμενη, η συνεργασία των εκπαιδευτικών διαφόρων διδακτικών αντικειμένων (των φιλολόγων, των θεολόγων, των καθηγητών Τέχνης, Μουσικής,

Πληροφορικής, Γραφικών Τεχνών). Δίνεται με τον τρόπο αυτό περιθώριο αυτενέργειας στους μαθητές, αφού η συγγραφική ομάδα του Ανθολογίου πιστεύει ότι τα άτομα μαθαίνουν δρώντας στο περιβάλλον τους. Έτσι, ήταν σε θέση οι μαθητές:

1. Να αναζητήσουν και να μελετήσουν κείμενα της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας που αναφέρονται σε χαρακτηριστικές φιλίες της αρχαιότητας, όπως, για παράδειγμα στο Ζ της *Ιλιάδας* η περίπτωση του Γλαύκου και Διομήδη ή όπως παρουσιάζεται από τον Διόδωρο Σικελιώτη η περίπτωση του Δάμωνος και Φιντία, ή και πάλι από την *Ιλιάδα* η φιλία Πάτροκλου και Αχιλλέα. Αφού διερεύνησαν τις πιο πάνω περιπτώσεις, οι μαθητές/τριες της Α' Λυκείου επεξεργάστηκαν το κείμενο του Σικελιώτη (από τη *Βιβλιοθήκη*) από το πρωτότυπο στο μάθημα των Αρχαίων ή το κείμενο του Ξενοφώντα για τις απόψεις του Σωκράτη για τη φιλία (από τα *Απομνημονεύματα*).

2. Να αναζητήσουν υλικό για το θέμα της φιλίας από τη σύγχρονη πνευματική δημιουργία, τη λογοτεχνία (ποίηση – πεζογραφία), τη μουσική, την τέχνη, τον κινηματογράφο ή ακόμη και από τα κόμικς, όπως είναι η Μαφάλντα, ένα κοριτσάκι που ενδιαφέρεται για την ανθρωπότητα, την ειρήνη και τα ανθρώπινα δικαιώματα (του Αργεντινού σκιτσογράφου Κίνο).

Η τρίτη δραστηριότητα οδήγησε τους/τις μαθητές/τριες στον χώρο της παράδοσης: ανέλαβαν να διερευνήσουν πώς η λαϊκή σοφία διατυπώνει τη σπουδαιότητα της φιλίας μέσα από γνωμικά, παροιμίες, αποφθέγματα, δημοτικά τραγούδια και πώς σύγχρονοι δημιουργοί εμπνέονται από το πολύτιμο αγαθό της φιλίας.

Η όλη πορεία των εργασιών δεν θα μπορούσε να μην περιλαμβάνει τη θέση των ίδιων των παιδιών για το μεγάλο αυτό θέμα και πώς αυτά τη βιώνουν μέσα πια από την κοινωνική δικτύωση, την καθημερινή ζωή, πώς

αυτή περιγράφεται μέσα από τα μαθητικά λευκώματα. Η παραγωγή λόγου (ρεπορτάζ, άρθρων, ποίησης), επενδυμένη σε πολλές περιπτώσεις με μουσική που δημιούργησαν τα παιδιά, εμπλουτισμένη από πίνακες και σχέδια, αποτελεί το επιστέγασμα της όλης προσπάθειας που παρουσιάζεται με τη μορφή θεατρικού δρωμένου.

Να μπουν οι φωτο μέσα στο κείμενο 02432, 02437, 02439, 02447, 02456